

ОТРАЖЕНИЕ НА КУЛТУРНИ КОМПОНЕНТИ ВЪВ ФРАЗЕОЛОГИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ

МАЧЕЙ ЯСКОТ

ПЕДАГОГИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ В КРАКОВ
maciej.jaskot@up.krakow.pl

REFLECTING CULTURAL COMPONENTS IN PHRASEOLOGICAL UNITS

MACIEJ JASKOT

PEDAGOGICAL UNIVERSITY OF CRACOW
maciej.jaskot@up.krakow.pl

This article focuses on the basic tasks of linguistic research, with particular emphasis on contrastive phraseological linguocultural studies. The author presents one of the possible classifications of phraseological units which reflect various manifestations of culture. Examples from Polish, Bulgarian, Ukrainian, Russian, Spanish and Italian are presented. As the conceptual nature of phraseological images makes them “operators” or “cells” of cultural memory, special attention has been paid to phraseological culturemes (phraseoculturemes) as devices of coding cultural content that reveal a particular picture of the world and the specific worldview of a cultural community and are linked to cultural codes.

Starting from the concept of “cultural memory”, the author demonstrates that the phraseological meaning is a complex semantic and conceptual formation that is able to reflect different historical modes of acquiring knowledge about the world, and thus preserves particular types of cultural information. The main idea of the article is the assumption that contrastive linguocultural studies in the field of phraseology make it possible to identify discrepancies in the process of semiosis across linguistic communities and to explain national differences captured in the imagery of phraseological units.

Keywords: phraseology, linguocultural studies, contrastive linguistic research, culturemes, phraseoculturemes

1. Въведение

Съвременните езиковедски изследвания трябва да бъдат интердисциплинарни. В светлината на когнитивния подход в лингвистиката изучаването на езиковата система не е възможно без съотнасяне с постоянно прекодиращата се в езика извъезикова действителност. Съпоставителните лингвокултурологични изследвания са насочени към установяване на механизмите, чрез които явленията, свързани с културата, се кодират в езиковите единици. Съпоставянето на езици от различни групи дава възможност да

се разкрие разнообразието от семиотични препратки в отделните езикови общности.

2. Предмет на съпоставителните лингвокултурологични изследвания в областта на фразеологията

От началото на 21. век се наблюдава нарастване на изследователския интерес към устойчивите словосъчетания. Тези езикови единици все по-често стават обект и на съпоставително проучване (Szerszunowicz 2016). Д. Доброволски и Е. Пиирайнен (Dobrovol'skij, Piirainen 2005: 59) формулират най-важните задачи, които стоят за решаване пред съпоставителните изследвания в областта на фразеологията, по следния начин:

- описание и сравняване на структурата на фразеологичните единици;
- описание на тематичните групи от устойчиви словосъчетания, т.е. на единиците, които съдържат компоненти, принадлежащи към едно и също семантично поле (например фразеологизми, съдържащи названия на части на тялото, названия за цветове, зооними и пр.);
- типологизиране на междуезиковите съответствия при фразеологизмите.

Фразеологизмите отразяват в значителна степен отделните аспекти на човешкия живот, т.е. „духа на народа“, ако използваме израза на Вилхелм фон Хумболт. Иначе казано, фразеологията е отражение на културата на дадената общност. Съществуват различни определения за понятието култура, но техният критичен анализ излиза извън рамките на тази статия. За целите на нашето изследване приемаме дефиницията, предложена от Д. Доброволски и Е. Пиирайнен: „Културата е съвкупност от всички идеи за света (включително фикционални, митологически и пр.), които са характерни за дадено общество“ (Dobrovol'skij, Piirainen 2005: 213). Както отбелязва В. Телия, комплексът от образи, закрепени във фразеологията, е своеобразна „ниша“, която съхранява идеите за света, т.е. светогледа на даден езиков колектив, във връзка с което по един или друг начин фразеологията е свързана с материалната, обществената или духовната култура на този езиков колектив и отразява неговите културни традиции и опит (Телия/Teliia 1996: 215). От друга страна, трябва да се подчертае, че езикът и културата са взаимосвързани, тъй като езикът, съхранявайки културно знание, на свой ред оказва влияние върху колективната и индивидуалната менталност, като дори ги формира в определена степен. Ф. Шарифиян посочва: „Езикът играе ключова роля в културното познание, тъй като функционира [...] като „банка на колективната памет“ на даденото общество. С други думи, формираното чрез културата познание за света, характерно за предишните поколения, е повлияло върху много аспекти на използвания от това общество език. Практиките на културната история оставят следи в актуалната употреба на езика, а някои от тях представляват петрифицирани форми с вече непрозрачна вътрешна структура. В този смисъл езикът съхранява и предава културно познание – той е едновременно банка на

паметта и гъвкав носител на културното познание и неговите компоненти, т.е. на културно обусловените концептуализации“ (Sharifian 2016: 36).

Научната област, която се занимава с взаимовръзката между езика и културата, е културалната лингвистика, наричана още лингвокултурология (Воробъев/Vorob'ev 1997; Василюк/Vasiliuk 2010). Й. Анушевич дава следното определение на термина *културална лингвистика*: „Културалната лингвистика е наука, която изследва връзките между езика и културата. Езикът се разглежда като начално условие, импликатор, съставна част, резервоар, „трансмисия“ на културата и като интерпретатор и интерпретант, който включва най-същественото съдържание на културата. Основна задача на културалната лингвистика е изследването на четиричленната релация: език – култура – човек (общество) – действителност“ (Anusiewicz 1994).

Й. Олехно-Вашилук използва термина *лингвокултурология*, като посочва: „Като интердисциплинарна наука съвременната лингвокултурология си поставя за задача да използва теоретичното знание за езика, културата и човека, като го пренесе на практическа основа – по-специално в методиката на обучението по чужди езици“ (Olechno-Wasiluk 2018). Според Р. Петрова като наука, обединяваща езиковедството и културологията, „лингвокултурологията поставя в центъра на вниманието разкриването и описанието на характера, своеобразието, типа мислене и неповторимите особености на дадена човешка общност през призмата на говоримия език, общ за всички нейни членове, и чрез изучаване на писмените паметници (т.е. прецедентните текстове) на този език (Петрова/Petrova 2016: 38).

Така дефинирани, двата термина очертават главните принципи и цели на разглежданото направление в езиковедските изследвания. Според Е. Сенковска водеща роля в това направление имат: „наблюдението, анализът и интерпретацията на сложните отношения между езика и културата, описанието на езика като форма за концептуализация на света, определянето на ролята на езика за формирането на културата, възгледите за действителността и интерпретацията на действителността, търсенето на сходства между структурата на културните и езиковите образци“ (Sękowska 2000).

В тази статия приемаме термините *културална лингвистика* и *лингвокултурология* за взаимозаменяеми.

Лингвокултурологичният подход към фразеологията предполага изследване на различните форми на взаимодействие между културата и езика, в резултат на които възникват фразеологични единици. Детайлното проучване на процеса на това взаимодействие позволява да се разкрият начините, по които фразеологичното значение кодира културна информация.

И. Зикова посочва, че с помощта на понятието *културна памет* може да се покаже, че фразеологичното значение е сложно семантично и концептуално цяло, което отразява различни исторически начини за опознаване на света и съхранява определени типове културна информация (например такива, които се отнасят до архетипите, митовете, религията, философията, науката) (Zykova 2013). Подобно разбиране за значението на

фразеологичната единица отпраща към понятието *код на културата* (Chybor 2015), което е важен елемент от дефиницията на фразеологичните културеме (Sosnowski, Tymoshuk 2017).¹

3. Културата и нейното отражение във фразеологичните единици

Явленията, свързани с културата, сами по себе си са твърде разнородни, което логично намира отражение и във фразеологията на отделните езици. Люк Дуран (Luque Durán 1996) например поделва отразената във фразеологията културна информация в четири групи: а) препратки към Библията; б) препратки към теми от класическата култура (свързани с древногръцко-латинската традиция или с общата европейска култура); в) препратки към домашни теми (свързани с националните традиции, институции, игри и др.); г) препратки към теми, свързани с различни предразсъдъци (по отношение на раса, вероизповедание и пр.).

Интересна е също така типологията на културните феномени, предложена от Д. Доброволски и Е. Пирайнен (Dobrovolskij, Piirainen 2005). В нея са обособени следните пет аспекта на културното познание: а) обществени аспекти на културата; б) аспекти на материалната култура; в) интертекстуални явления; г) фикционални понятийни области; д) културни символи.

Преди да разгледаме по-подробно въпроса за това как приведената типология би могла да намери приложение в съпоставителните изследвания върху фразеологията, ще припомним, че Й. Шершунович, като коментира труда *The Conventional Figurative Language Theory* на двамата цитирани по-горе автори (Dobrovolskij, Piirainen 2005), подчертава ползата от провеждането на такъв тип изследвания например за подобряване качеството на двуезичните речници (Szerszunowicz 2016). Резултатите от междуезиковото съпоставяне позволяват да бъдат установени т.нар. фалшиви приятели на преводача и квазиеквивалентите във фразеологията, което е от значение не само за лексикографията, но и за чуждоезиковото обучение. Съпоставителното проучване на семантичните, синтактичните и прагматичните параметри на многосъставните единици е важно и в теоретично отношение, тъй като дава възможност да бъдат открити по-ясно особеностите на тези единици и да се хвърли повече светлина върху тяхната същност.

3.1. Фразеологизми, свързани с обществените аспекти на културата

Обществените аспекти на културата обхващат моделите на поведение и взаимодействие в обществото: табути и евфемизми (напр. пол. *rozkladać nogi*, бълг. *отварям си краката*, исп. *abrir las piernas*, ит. *aprire le gambe*), жестове (пол. *rwać włosy z głowy*, бълг. *скупбя си косите*, укр. *волосся рвати на голові*, исп. *tirarse de los pelos*, ит. *prendersi per i capelli*), формулировки със сексистки характер (пол. *Zobaczmy, kto tu nosi spodnie*, бълг. *Ще видим кой тук носи панталони*, исп. *Ya veremos quién lleva los pantalones aquí*) и др. Определени страни на установените социални норми на

поведение се кодират най-често чрез пословиците и поговорките (Петрова/Petrova 2016: 56), срв. пол. *Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje*, бълг. *Рано ниле рано нее*, исп. *A quien madruga, Dios le ayuda*.

Според А. Жолобова (Zholobova 2015) към разглежданата област може да бъдат отнесени и фразеологичните единици, свързани с професионалния живот на хората и с народните обичаи, макар че Д. Доброволски и Е. Пирирайнен не споменават за това. Също така очевидно е, че коментираната типология не обхваща фразеологичните единици, в чието значение се съдържат препратки към историята на дадения народ. Историческите събития обаче намират отражение в обществените нагласи и оценки, затова смятаме, че в разглежданата типология следва да се взема предвид и историческият аспект. Срв. например следните фразеологични единици: пол. *polegać jak na Zawiszy* ‘доверявам се безусловно на някого’, бълг. *като Марко на Косово поле* ‘в безизходица, в много трудно положение’, рус. *потёмкинские деревни* ‘измамен разкош, привидно добро самочувствие, фалшиво световъзприемане’, исп. *armarse la de San Quintín* ‘голям скандал’ и исп. *armarse la marimorena* ‘голяма караница’.

3.2. Фразеологизми, свързани с аспекти на материалната култура

Материалната култура обхваща типични за даден народ предмети, облекло, храна, напитки и др. Във всеки един от езиците съществуват множество фразеологични единици, които отразяват различни страни от народния бит. Е. Недкова изтъква, че този тип фразеологизми „крият голям познавателен потенциал, като показват зависимостта на произхода си от етнографските факти и неразделната връзка между фразеология и битова култура“ (Недкова/Nedkova 2009: 42). Към разглежданата група се отнасят например фразеологични единици, в състава на които присъства като образен компонент название на традиционен музикален инструмент, срв. рус. *бесструнная балалайка* ‘много приказлив човек’, бълг. *надувам гайдата* ‘плача силно, с висок глас’, *девета дупка на кавала* ‘човек, който няма значение, влияние’, *един бие тъпана, друг обира парсата* ‘когато някой наготово получава нещо, за което се е трудил друг’.

През последните години нараства интересът към фразеологизмите с образни компоненти, назоваващи храни, напитки и под. Според Е. Недкова проучването на този тип фразеологични единици дава големи възможности за разкриване на менталитета и традициите на даден народ, „тъй като храната е един от най-устойчивите елементи на материалната култура, който притежава етномаркиращи свойства“ (Недкова/Nedkova 2009: 43). Този тип фразеология е обект на анализ в интердисциплинарна изследователска област, която е пресечна точка на лингвокултурологията и т. нар. *food studies* (Szczęk, Kałasznik 2015; Przymuszała 2017). В рускоезичните изследвания за означаване на областта, свързана с културната роля на вкусовете, ритуалите и традициите в храненето и кулинарията като отражение на народната менталност, се използва терминът *гастика*. Смятаме, че може да се говори за обособяване на лингвистично направление гас-

кофразеология, което изследва фразеологичните единици с компоненти, свързани с гастиката (като според нас понятието гастика е по-широко от понятието кулинария). Интересен пример за испански е фразеологизмът *cortar el bacalao* (буквално „режа треската“) със значение ‘поемам инициативата, изпълнявам ръководна роля’, който продължава да е активен в кастилския вариант на испанския език. Изразът води началото си от времето, когато сушената риба треска е била едно от основните ястия на низшите класи, особено по време на Великия пост. През 19. век и през първата половина на миналия век в Испания е било прието бащата като глава на семейството да реже и да раздава рибата на семейната трапеза (Celdrán Gomáriz 2004). За италиански може да се приведе примерът *cascare come cacio sui maccheroni* (буквално „падам като сирене върху макарони“) със значение ‘подхождам много добре на нещо’, където съществителното *cacio* означава вид сирене, типично за кухнята на Средна Италия. Към областта на гастиката се отнасят също така фразеологизмите пол. *jak pączek w maśle* и укр. *як вареник у маслі* ‘безгрижно, охолно’, които са пример за това как едно и също явление от действителността се концептуализира по различен начин в отделните езици. В български също се откриват редица фразеологизми от разглеждания тип, напр. *свивам сърмите на някого* ‘скарвам се строго на някого’, *сърбам попарата (чорбата)* ‘тегля, мъча се’, *правя на кюфте (пита)* ‘смачквам’ и пр. (Котева/Koteva 2008, Недкова/Nedkova 2009).

3.3. Фразеологизми, свързани с интертекстуални явления

Към интертекстуалните явления се отнасят цитати и алюзии, водещи началото си от националната литература, от филми, песни, реклами, от митологията и класическата литература, от историята. А. Жолобова предлага интересен пример: *смешенье французского с нижегородским* („смесване на френски с езика на Нижни Новгород“) (Zholobova 2015). Този израз произхожда от произведението на А. С. Грибоедов „От ума си тегли“ (1822–1824) и визира действителността от 19. в., когато руската аристокрация е говорела предимно на френски, при това невинаги особено добре. Съществуват множество подобни фразеологизми. Така например редица филми, създадени в бившия Съветски съюз, стават източник за разпространението на изрази (и понякога цели фрази), които придобиват статус на фразеологични единици, напр. *Мы вас любим... в глубине души... где-то очень глубоко...* (от филма „Служебен роман“).² Този тип фразеологизми нерядко са ефимерни и активността им в речта се мени в зависимост от модата и поколенията. Същевременно обаче те често се превръщат във фразеологични културени.³ Като пример ще посочим следните фрази от интертекста на полската култура: *a imię jego 44, cierpieć za miliony, ojczyzna to wielki zbiorowy obowiązek* (с приповдигнато, тържествено звучене) и *piosenka jest dobra na wszystko, Ala ma kota* (с ежедневен, разговорен характер) (Dąbrowska 2004–2005).

3.4. Фразеологизми, отнасящи се до фикционални понятийни области

Фикционалните понятийни области обхващат различни вярвания, убеждения и под., свързани с фолклора, религията и др., срв. полските изрази *chatka Puchatka*, *chatka Baby Jagi*, *chatka na kurzej stopce*, *chatka z piernika*, както и българските фразеологизми *мечешка услуга*, *изтърпявам като Настрадаин-Ходжовото магаре*, *накарали лисицата на работа*, *а тя опашката си, ял съм кокоши крак*, които възхождат към народното творчество и народните вярвания. За испански може да се приведе като пример фразеологичната единица *no tener dos dedos de frente* (буквално „нямат два пръста чело“) със значение ‘не проявявам здрав разум, не съм съобразителен’ (в миналото се е вярвало, че интелигентността зависи от строежа на челото до такава степен, че всички, чиито коси са стигали до веждите, т.е. които са имали ниски чела, са били смятани за несъобразителни или глупави (Buitrago 2007).

Към разглежданата група спадат и библеизмите, които същевременно са част от интернационалната фразеология и (според цитирания по-горе Люк Дуран) се вписват в подялбата на явленията от културата, намиращи отражение във фразеологията. Единици като *солта на земята*, *Содом и Гомор*, *колос върху глинени крака* функционират в голяма част от езиците, говорени в обществата, чиято култура се базира на юдео-християнската традиция. Ст. Калдиева-Захариева с основание отбелязва: „Общата и еднаква библейска фразеология (сътворена в самия библейски текст или затвърдена от него, както и породената от неговото съдържание) в различните езици доказва извършеното през вековете духовно и мисловно сближаване между народите на християнския свят [...], както и съществуването на общи тенденции в развитието на морално-етичните норми и ценностните системи.“ (Калдиева-Захариева/Kaldieva-Zaharieva 2013: 264).

3.5. Фразеологизми с компонент културен символ и фразеокulturеми

Според А. Жолобова (Zholobova 2015) към тази група се отнасят фразеологизми, в състава на които присъства културен символ. Мотивационната връзка между прякото и метафоричното значение на фразеологичната единица се опира на семиотичното знание за дадения символ. Например *хляб* в европейската култура символизира изхранване, благоденствие (Ramies Bertrán 2007).

Ако се приеме, че фразеологичният образ принципно е концептуална същност, то той с основание може да бъде свързан с културната памет. Именно поради своя концептуален характер фразеологичните образи функционират като „оператори“ или „клетки“ на културната памет (Zykova 2013). Ето защо изследването на фразеологичното значение в неговото отношение към културната памет означава да се изследва дълбокият концептуален пласт на фразеологичните образи.

През последните години образът като ментално-визуална репрезентация (на знание, на някакъв опит) се проучва всеотстранно в различни облас-

ти на езиковнанието, преди всичко в когнитивната лингвистика, например в работите на Р. Лангакер, Дж. Лейкъф, М. Джонсън, М. Търнър, Р. Мун и много други. Като се опираме на постиженията на когнитивната лингвистика, може да отнесем фразеокulturемите към фразеологизмите с компонент културен символ. Според В. Воробьов (Воробьов/Vorob'ev 1997) трябва да се прави разграничение между културама и езикова културама: културемата се разглежда като елемент от действителността (предмет или ситуация), който се приписва на съответната култура, докато езиковата културама е проекция на елемент от културата върху езиков знак.⁴ Като приемаме това разграничение, може да дефинираме фразеологичната културама (фразеокulturемата) като фразеологична единица, на която поне един от компонентите, сам по себе си, представлява културама, или пък чието комплексно значение е част от семиотичното пространство на дадената култура, срв. пол. *krakowskim targiem* ‘чрез постигане на съгласие, компромис’, укр. *балувана Галя* ‘капризен и претенциозен човек’, бълг. *Марко Тотев* ‘човек без късмет’, ит. *dolce far niente*, исп. *remover Roma con Santiago* ‘правя всичко, което е възможно в дадения случай’.

Както беше посочено по-горе, редица фразеологизми, отнасящи се до исторически събития, също се причисляват към фразеологичните културеме. Липсата на строго очертани граници на понятието фразеокulturема може да породии критики. Възможно ли е да се стигне до това, че почти всички фразеологични съчетания в даден език (с изключение на интернационализмите, библеизмите, единиците, водещи началото си от митове, и пр.) да бъдат определени като фразеокulturеми? Смятаме, че не, тъй като под фразеокulturеми следва да се разбират такива фразеологични единици, които – въпреки че може да се отнасят до общовалидни положения – са свързани с местната култура, която обуславя специфичния им семиотичен стимул. Във връзка с това фразеокulturемите имат отношение към кода на културата – понятие, дефинирано от Ю. Лотман по следния начин: „съвкупност от необходима за съществуването на дадена култура информация, която се съдържа в различни текстове на дадената култура“ (Лотман/Lotman 2002: 18–19). Фразеологизмите са едно от възможните средства за кодиране на културно съдържание с разкриване на специфичната картина на света и на светогледа на съответната културна общност. Те са свързани с кодовете на културата, които, както отбелязва И. Хибор, „са универсални, но все пак техните прояви, значенията им в конкретната култура и метафорите, в които се реализират, са различни за различните народи“ (Chybor 2015: 40).

4. Заключение

Със съпоставителни лингвокултурологични изследвания върху фразеологията се занимават изследователи от различни научни области. Необходимо условие за постигане на пълнота на описанието е интердисциплинар-

ността, тъй като прилагането само на езиковедски методи се оказва недостатъчно.

Фразеологичните единици със силна етнокултурна маркираност често представляват фразеокulturеми и по този начин са свързани с кодовете на културата, които са универсални, но във всеки един от езиците се реализират чрез различни символи от специфичното за дадената общност семиотично пространство. Спецификите в процеса на семиозиса при отделните езикови общности обуславят различията в езиковото отражение на културните кодове. Различията засягат и образността на фразеологичните единици и все по-често стават обект на изследване в лингвокултурологията.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Понятието *културема* е дефинирано от Р. Петрова като „вербализираните положителни и отрицателни същности, съхранявани в прецедентните текстове на дадена лингвокултура“ (Петрова/Petrova 2013: 35). За това понятие виж по-подробно също Петрова/Petrova 2007, Петрова/Petrova 2016 и цитираната там литература.

² Широк спектър от kulturеми, свързани с действителността в бившия СССР, представя в своя статия Б. Котовски (Kotowski 2015).

³ Ключ за разбирането на понятието *фразеологична културема* е отсъствието на съответствия на дадената единица в конотативната сфера на други езици, което се установява чрез съпоставителни изследвания. Пълното разбиране на това понятие е възможно само чрез съотнасяне с извънезиковата действителност и като се отчита прагматиката. На това обръщат внимание М. Яскот и Ю. Ганошенко: „Основната задача за адекватно отражение на прагматиката, пред която е изправена лексикографията, изисква точно познаване на езиковия знак и преодоляване на етнолингвистичната бариера, която очевидно се основава на асиметрия на етноменталните култури. Това означава работа с две (или повече) лингвистични картини на света и справяне с безеквивалентната лексика“ (Jaskot, Ganoshenko 2015: 6).

⁴ От гледище на езикознанието този подход все пак има ограничения, тъй като пренебрегва иманентната асиметрия между значението и неговата имплементация. Семантичното съдържание на културата е значително по-обхватно от това, което предават реалиите, защото се съотнася със значима културна информация и се екстраполира върху други равнища на етнокултурния образ на света.

ЛИТЕРАТУРА

- Василюк 2010: *Василюк, И. П.* Прикладная лингвокультурология: Методологические принципы отбора учебного материала и организации процесса обучения русскому языку как иностранному. Москва, Российский университет дружбы народов.
- Воробьев 1997: *Воробьев, В. В.* Лингвокультурология: Теория и методы. Москва, Российский университет дружбы народов.
- Калдиева-Захариева 2013: *Калдиева-Захариева, Ст.* Българска фразеология. София, АИ „Проф. Марин Дринов“.

- Котева 2008: *Котева, М.* Фразеологизми за качества на храни. – В: Изследвания по фразеология, лексикология и лексикография. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, с. 126–132.
- Лотман 2002: *Лотман, Ю. М.* История и типология русской культуры. Санкт-Петербург, Искусство.
- Недкова 2009: *Недкова, Е.* Фразеологизми с образни елементи от народния бит. – В: Научни трудове на Русенския университет, 2009, том 48, серия 6.3, с. 42–45.
- Петрова 2007: *Петрова, Р.* Културемата – единица за лингвокултурологични съпоставително изследвания (върху материал от английски и български пословици). – В: В огледалния свят на езика и културата. Русе: ЛЕНИ-АН, с. 9–28.
- Петрова 2013: *Петрова, Р.* Български паремии за присмех и похвала: лингвокултурно изследване (скала на културемите). Русе, Русенски университет „Ангел Кънчев“.
- Петрова 2016: *Петрова, Р.* Аксиосфера на американизма. Лингвокултурно изследване на паремии. Дисертация за присъждане на научната степен „доктор на науките“. Русе.
- Телия 1996: *Телия, В. Н.* Русская фразеология. Москва, Языки русской культуры.
- Anusiewicz 1994: *Anusiewicz, J.* Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Buitrago 2007: *Buitrago, A.* Diccionario de dichos y frases hechas. Madrid, Espasa.
- Celdrán Gomáriz 2004: *Celdrán Gomáriz, P.* Diccionario de frases y dichos populares: comparaciones, ocurrencias, personajes y criaturas populares del folclore, la historia menor y la leyenda. Madrid, Alderabán.
- Chybor 2015: *Chybor, I.* Koncepcja kodów kultury w rosyjskich i ukraińskich badaniach lingwokulturologicznych i etnolingwistycznych. – *Adeptus*, 0(6), s. 37–49. <https://doi.org/10.11649/a.2015.012>
- Dąbrowska 2004–2005: *Dąbrowska, A.* Współczesne problemy lingwistyki kulturowej. – *Postscriptum*, 2–1(48-49), s. 140–155.
- Dobrovól'skij, Piirainen 2005: *Dobrovól'skij, D., E. Piirainen.* Figurative language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives. Amsterdam, Elsevier.
- Jaskot, Ganoshenko 2015: *Jaskot, M., J. Ganoshenko.* Culturemes and non-equivalent lexis in dictionaries. – *Cognitive Studies*, XV, s. 115–124. DOI: 10.11649/cs.2015.009
- Kotowski 2015: *Kotowski, B.* “Fotografia” przeszłości w terażniejszości jako próba implementacji – o kreowaniu społecznej niewiedzy na przykładzie hitu “Wyprodukowano w ZSRR” Olega Gazmanowa. – In: Jabłoński, A., J. Szymczyk, M. Zemło (Red.). *Studia nad wiedzą. Kreowanie społeczeństwa niewiedzy*. Lublin, KUL. <<https://depot.ceon.pl/handle/123456789/16446>>
- Luque Durán 1996: *Luque Durán, J. De d.* Tipología léxica y tipología fraseológica: universales y particulares. – In: Luque Durán y Manjón Pozas (Red.). *Léxico y fraseología*. Granada, Método Ediciones, pp. 139–153.
- Montanari 2009: *Montanari, M.* Il formaggio con le pere. La storia in un proverbio. Bari, Laterza.

- Olechno-Wasiluk 2018: *Olechno-Wasiluk, J.* Multimedialny słownik lingworealioznawczy – nowe narzędzie w lingwokulturologii stosowanej. – *Acta Polono-Ruthenica*, 2(XXII), s. 79–88. <https://doi.org/10.31648/apr.1326>
- Pamies Bertrán 2007: *Pamies Bertrán, A.* El lenguaje de la lechuza: apuntes para un diccionario intercultural. – In: Luque Durán, D., A. Pamies Bertrán (Eds.). *Interculturalidad y lenguaje: El significado como corolario cultural*. Granada, Méthodo Ediciones, pp. 375–404.
- Przymuszała 2017: *Przymuszała, L.* Kulinaria we frazeologii śląskiej. – *Rozprawy Komisji Językowej*, LXIV, s. 247–264.
- Sękowska 2000: *Sękowska, E.* Nurt antropologiczno-kulturowy we współczesnym polskim językoznawstwie. – *Poradnik Językowy*, 6, s. 11–20.
- Sharifian 2016: *Sharifian, F.* Lingwistyka kulturowa. – *Etnolingwistyka*, 28, s. 31–57. <https://doi.org/10.17951/et.2016.28.31>
- Sosnowski, Tymoshuk 2017: *Sosnowski, W., R. Tymoshuk.* Konfrontacja językowa polskich i ukraińskich jednostek frazeologicznych na przykładzie materiału z “Leksykonu aktywnej frazeologii polskiej i ukraińskiej”. – В: Българско-полски студии. София, Авангард Прима, с. 91–108.
- Szczęk, Kałasznik 2015: *Szczęk, J., M. Kałasznik.* Utracone w tłumaczeniu – o problemach z tłumaczeniem nazw potraw z języka polskiego na język niemiecki. – *Rocznik Przekładoznawczy*, 0(10), s. 223–241. <https://doi.org/10.12775/RP.2015.014>
- Szerszunowicz 2016: *Szerszunowicz, J.* Lakunarne jednostki wielowyrzowe w perspektywie międzyjęzykowej. Białystok, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Zholobova 2015: *Zholobova, A.* Phraseology of the Cultural Dimension. – *XLinguae*, 8(1), 11–27. <https://doi.org/10.18355/XL.2015.08.01.11-27>
- Zykova 2013: *Zykova, I.* Phraseological Meaning as a Mechanism of Cultural Memory. – In: Szerszunowicz, J., B. Nowowiejski, K. Yagi, T. Kanzaki (Eds.). *Research on Phraseology across Continents*. Vol. 2. Białystok. <http://iling-ran.ru/zykova/phraseological_meaning.pdf>

REFERENCES

- Anusiewicz 1994: *Anusiewicz, J.* Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Buitrago 2007: *Buitrago, A.* Diccionario de dichos y frases hechas. Madrid, Espasa.
- Celdrán Gomáriz 2004: *Celdrán Gomáriz, P.* Diccionario de frases y dichos populares: comparaciones, ocurrencias, personajes y criaturas populares del folclore, la historia menor y la leyenda. Madrid, Alderabán.
- Chybor 2015: *Chybor, I.* Koncepcja kodów kultury w rosyjskich i ukraińskich badaniach lingwokulturowych i etnolingwistycznych. – *Adeptus*, 0(6), s. 37–49. <https://doi.org/10.11649/a.2015.012>
- Dąbrowska 2004–2005: *Dąbrowska, A.* Współczesne problemy lingwistyki kulturowej. – *Postscriptum*, 2–1(48-49), s. 140–155.

- Dobrovol'skij, Piirainen 2005: *Dobrovol'skij, D., E. Piirainen*. Figurative language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives. Amsterdam, Elsevier.
- Jaskot, Ganoshenko 2015: *Jaskot, M., J. Ganoshenko*. Culturemes and non-equivalent lexis in dictionaries. – *Cognitive Studies*, XV, s. 115–124. DOI: 10.11649/cs.2015.009
- Kaldieva-Zaharieva 2013: *Kaldieva-Zaharieva, St.* Balgarska frazeologiya. Sofia, AI “Prof. Marin Drinov”.
- Koteva 2008: *Koteva, M.* Frazeologizmi za kachestva na hrani. – In: *Izsledvaniya po frazeologiya, leksikologiya i leksikografiya*. Sofia, AI “Prof. Marin Drinov”, s. 126–132.
- Kotowski 2015: *Kotowski, B.* “Fotografia” przeszłości w terażniejszości jako próba implementacji – o kreowaniu społecznej niewiedzy na przykładzie hitu “Wyprodukowano w ZSRR” Olega Gazmanowa. – In: *Jabłoński, A., J. Szymczyk, M. Zemło (Red.)*. *Studia nad wiedzą. Kreowanie społeczeństwa niewiedzy*. Lublin, KUL. <<https://depot.ceon.pl/handle/123456789/16446>>
- Lotman 2002: *Lotman, Iu. M.* Istoriia i tipologiiia russkoi kul'tury. Sankt-Peterburg, Iskusstvo.
- Luque Durán 1996: *Luque Durán, J. De d.* Tipología léxica y tipología fraseológica: universales y particulares. – In: *Luque Durán y Manjón Pozas (Red.)*. *Léxico y fraseología*. Granada, Método Ediciones, pp. 139–153.
- Montanari 2009: *Montanari, M.* Il formaggio con le pere. La storia in un proverbio. Bari, Laterza.
- Nedkova 2009: *Nedkova, E.* Frazeologizmi s obrazni elementi ot narodniya bit. – In: *Nauchni trudove na Rusenskiya universitet*, 2009, tom 48, seriya 6.3, s. 42–45.
- Olechno-Wasiluk 2018: *Olechno-Wasiluk, J.* Multimedialny słownik lingworealioznawczy – nowe narzędzie w lingwokulturologii stosowanej. – *Acta Polono-Ruthenica*, 2(XXII), s. 79–88. <https://doi.org/10.31648/apr.1326>
- Pamies Bertrán 2007: *Pamies Bertrán, A.* El lenguaje de la lechuza: apuntes para un diccionario intercultural. – In: *Luque Durán, D., A. Pamies Bertrán (Eds.)*. *Interculturalidad y lenguaje: El significado como corolario cultural*. Granada, Método Ediciones, pp. 375–404.
- Petrova 2007: *Petrova, R.* Kulturemata – edinitsa za lingvokulturologichni saposhtavitelno izsledvaniya (varhu material ot angliyski i balgarski poslovitsi). – In: *V ogledalniya svyat na ezika i kulturata*. Ruse: LENI-AN, s. 9–28.
- Petrova 2013: *Petrova, R.* Balgarski paremii za prismet i pohvala: lingvokulturno izsledvane (skala na kulturemite). Ruse, Rusenski universitet “Angel Kanchev”.
- Petrova 2016: *Petrova, R.* Aksiosfera na amerikanizma. Lingvokulturno izsledvane na paremii. Disertatsiya za prisazhdane na nauchnata stepen “doktor na naukite”. Ruse.
- Przymuszała 2017: *Przymuszała, L.* Kulinaria we frazeologii śląskiej. – *Rozprawy Komisji Językowej*, LXIV, s. 247–264.
- Sękowska 2000: *Sękowska, E.* Nurt antropologiczno-kulturowy we współczesnym polskim językoznawstwie. – *Poradnik Językowy*, 6, s. 11–20.
- Sharifian 2016: *Sharifian, F.* Lingwistyka kulturowa. – *Etnolingwistyka*, 28, s. 31–57. <https://doi.org/10.17951/et.2016.28.31>

- Sosnowski, Tymoshuk 2017: *Sosnowski, W., R. Tymoshuk*. Konfrontacja językowa polskich i ukraińskich jednostek frazeologicznych na przykładzie materiału z “Leksykonu aktywnej frazeologii polskiej i ukraińskiej”. – In: *Balgarsko-polski studii*. Sofia: Avangard Prima, s. 91–108.
- Szczęk, Kałasznik 2015: *Szczęk, J., M. Kałasznik*. Utracone w tłumaczeniu – o problemach z tłumaczeniem nazw potraw z języka polskiego na język niemiecki. – *Rocznik Przekładoznawczy*, 0(10), s. 223–241. <https://doi.org/10.12775/RP.2015.014>
- Szerszunowicz 2016: *Szerszunowicz, J.* Lakunarne jednostki wielowyrazowe w perspektywie międzyjęzykowej. Białystok, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Teliia 1996: *Teliia, V. N.* Russkaia frazeologija. Moskva, Iazyki russkoi kul'tury.
- Vasiliuk 2010: *Vasiliuk, I. P.* Prikladnaia lingvokul'turologija: Metodologicheskie printsipy otbora uchebnogo materiala i organizatsii protsessa obuchenija ruskomu iazyku kak inostrannomu. Moskva, Rossiiskii universitet druzhby narodov.
- Vorob'ev 1997: *Vorob'ev, V. V.* Lingvokul'turologija: Teoriia i metody. Moskva, Rossiiskii universitet druzhby narodov.
- Zholobova 2015: *Zholobova, A.* Phraseology of the Cultural Dimension. – *XLinguae*, 8(1), 11–27. <https://doi.org/10.18355/XL.2015.08.01.11-27>
- Zykova 2013: *Zykova, I.* Phraseological Meaning as a Mechanism of Cultural Memory. – In: *Szerszunowicz, J., B. Nowowiejski, K. Yagi, T. Kanzaki (Eds.)*. Research on Phraseology across Continents. Vol. 2. Białystok. <http://ilingran.ru/zykova/phraseological_meaning.pdf>

РЕЗЮМЕ

Статията е посветена на проблемите на съпоставителното изследване на фразеологията в лингвокултурологичен план. Разглежда се една от възможните класификации на фразеологичните единици с отчитане на културно обусловените компоненти във фразеологичната семантика. За целите на изследването е привлечен материал от различни езици: полски, български, украински, руски, испански и италиански. Поради концептуалния си характер фразеологичните образи са „оператори“ или „клетки“ на културната памет. Във връзка с това особено внимание в статията се отделя на фразеологичните културеми (фразеокултуремите), които са свързани с културните кодове, тъй като служат за кодиране на културно съдържание и разкриват особеностите на езиковата картина на света и специфичния светоглед на съответната езикова общност.

Като се изхожда от понятието „културна памет“, може да се покаже, че фразеологичното значение е сложно семантично и концептуално цяло, в което намират отражение различни исторически начини за опознаване на света и което съхранява определени типове културна информация. В статията се обосновава виждането, че съпоставителните лингвокултурологични изследвания в областта на фразеологията позволяват да се разкрият особеностите в процеса на семиозиса при отделните езикови общности и да се открият националносцифичните черти в образността на фразеологизмите.

Ключови думи: фразеология, лингвокултурология, съпоставително езикознание, култура, фразеокултура

Превод от полски: *Диана Благоева*

✉ *Д-р Мачей Яскот*
Педагогически университет в Краков
ул. „Подхоронжих“ 2, 30-084 Краков, Полша

✉ *Maciej Jaskot, PhD*
Pedagogical University of Cracow
2, Podchorążych str., Cracow 30-084, Poland

Публикувано: 28 юни 2019